

ЄПІФАНОВА

Ірина Миколаївна
epifodessa@gmail.com

УДК 338.43

ПРИБУТОК

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ: ОСНОВНІ ФАКТОРИ
ПОДАЛЬШОГО ЗРОСТАННЯ

СОЮМЕНКО

Антоніна Сергіївна
tonya.sojumenko@i.uaFARM INCOME: KEY FACTORS OF
GROWTHк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університетстудент, Одеський
національний політехнічний
університет

Стаття присвячена визначенню стану сільського господарства України – перспективної галузі економіки країни та виявленню основних факторів, які впливають на подальше зростання прибутку підприємств цієї галузі.

Статья посвящена определению состояния сельского хозяйства Украины – перспективной отрасли экономики страны и выявлению основных факторов, влияющих на дальнейший рост прибыли предприятий этой отрасли.

The article is devoted to the definition of the state of agriculture in Ukraine – a promising branch of the country's economy and to the identification of the main factors affecting the growth of the enterprises profits in this sector.

Ключові слова: сільськогосподарська галузь, прибуток підприємства, фактори зростання

Ключевые слова: сельскохозяйственная отрасль, прибыль предприятия, факторы роста

Keywords: agriculture industry, enterprise profits, growth factors

ВСТУП

Сільськогосподарська галузь країни демонструє позитивні результати діяльності на фоні несприятливих ринкових реалій: скорочення ВВП і значного загального обсягу заборгованість країни, знецінення національної валюти, інфляції, дефіциту бюджету. Стабільне отримання прибутку сільсько-господарськими підприємствами, нарощування його обсягу стає першочерговим завданням. Особливе значення при виконванні цього завдання приділяється виявленню резервів зростання прибутку, визначення основних факторів його зростання у складній сучасній економічній ситуації. Також від величини отриманого прибутку, його накопиченого обсягу, залежить не тільки дієве існування та розвиток конкретного підприємства, але й ефективне функціонування соціально-економічної сфери всієї країни. Все це підкреслює актуальність визначеного дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Основною метою статті є виявлення стану розвитку підприємств сільськогосподарській галузі, а також висвітлення факторів, які впливають на подальше зростання прибутку в сучасних умовах господарювання, при яких сільськогосподарська галузь за темпами розвитку впевнено виходить на лідируюче місце.

Значну увагу питанням формування та використання прибутку підприємств приділено в працях Чорної Л.О., Гетьман О.О., Шаповал В.М., Коваленко Л.О., та інші. Проблеми підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових перетворень знайшли відповідне відобра-

ження у наукових працях вчених-аграрників: Андрійчука В.Г., Крисального О.В., Лузана Ю.Я., Лахтіонової Л.А. та багатьох інших.

У роботі [1] розглядаються питання оцінки прибутку як показника результативності господарської діяльності підприємства та визначення факторів впливу на прибуток. У [2] висвітлюються проблеми, пов'язані з підвищенням рентабельності як показника економічної ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств, а також розглядають проблеми розвитку вітчизняних підприємств в конкурентному ринковому середовищі. Поясненню сутності економічної категорії прибутку та особливості його управління присвячена робота [3]. У [4] висвітлено роль аграрних підприємств в економіці країни, стан та перспективи розвитку галузі та підтримка держави сільгоспвиробників. У роботі [5] основна увага приділяється питанням державної підтримки розвитку агропромислового виробництва, автор підкреслює надзвичайну важливість держави в становленні сільського господарства. Акцентованню уваги на визначенні стану та фінансовому забезпеченні підприємств сільськогосподарської галузі присвячено роботи [6,7].

В нових умовах господарювання, коли передову роль у економіці країни починає відігравати сільське господарство, особливе значення набуває подальше дослідження факторів, які найбільш впливають на збільшення прибутку підприємств.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічно-інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, статистична інформація, ресурси Internet. При проведенні

дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, спостереження та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Надійне забезпечення економічної та продовольчої безпеки країни вимагає динамічного функціонування найважливіших галузей, до яких, безумовно, належить сільське господарство у складі АПК країни. Перспективність цієї галузі відображається темпами зростання обсягу реалізованої продукції та обсягами приросту чистого прибутку (табл. 1.2), у порівнянні з показниками по промисловості країни. Від стрімкого розвитку сільського господарства на пряму залежить відновлення економічного потенціалу країни, вирішення широкого колу соціально-економічних завдань.

Наразі сільськогосподарська галузь в Україні є однією із ключових секторів економіки: вона формує 24% випуску продукції та 18% ВВП країни; продукція АПК становить 38,2% товарного експорту – у 2015 році це склало 14,6 млрд. дол. США. На країні Азії припадає 47,2% експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції, ЄС – 27,9%. А з виробництва зернових культур та соняшникової олії Україна сьогодні входить у сімку світових лідерів [8].

Сільське господарство поступово перетворюється на впливового суб'єкта світового аграрного та продовольчого ринків, експортуючи значні обсяги сільськогосподарської продукції: продуктів тваринного походження – на 115671,8 тис. дол. США; продуктів рослинного походження – на 1363480,4 тис. дол. США; жирів та олії – на 730154,2 тис. дол. США [10].

Таблиця 1

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності [9]

Види економічної діяльності підприємств	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємства видами економічної діяльності (млн. грн.)				Темп росту, %			
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2013 р. до 2012 р.	2014 р. до 2013 р.	2015 р. до 2014 р.	2015 р. до 2012 р.
Усього за усіма видами економічної діяльності	4203169,6	4050215,0	4170659,9	5159067,1	96,4	103	124	123
Сільське, лісове та рибне господарство	162611,1	161130,3	213929,8	362310,0	99,1	132,8	169,4	222,8
Промисловість	1498929,7	1473091,5	1546614,9	1887535,4	98,3	105	122	126

Таблиця 2

Чистий прибуток (збиток) підприємств за деякими видами економічної діяльності за 2012–2015 рр. [9]

Види економічної діяльності підприємств	Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності, млн. грн.				Відхилення, млн. грн.		
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2013 р. до 2012 р.	2014 р. до 2013 р.	2015 р. до 2014 р.
Сільське, лісове та рибне господарство	26787,2	14984,5	21481,3	102849,1	+11802,7	+6496,8	+81367,8
Промисловість	2592,4	-4181,1	-178730,9	-188267,9	-6773,5	-174549,8	-9537

Разом з тим, на світовому продовольчому ринку спостерігається тенденція до зниження цін, зокрема, на пшеницю – на 50,1% в період з грудня 2012 року по лютий 2016 року, на кукурудзу – на 48,3% [11].

Головною метою будь-якої підприємницької діяльності є отримання прибутку. Величина отриманого прибутку визначає формування та поповнення власного капіталу підприємства, його платоспроможність та перспективи розвитку. Також прибуток виступає головним показником ефективної діяльності підприємства, основним потужним мотиваційним механізмом.

Середя формування прибутку в сільськогосподарських підприємствах має свої особливості у зв'язку зі специфікою виробничо-господарської діяльності:

- вплив природно-кліматичних умов;
- виражена сезонність виробництва;
- багатогалузевий характер діяльності;
- залучення в господарському процесі незамінних природно-біологічних ресурсів;

– можливість використовувати спрощену систему оподаткування.

Статус сільського господарства, як однієї з найбільш перспективних галузей економіки України, підтверджується фактом значного зростання чистого прибутку підприємств (табл.3). Також, до позитивних змін належить наступне: у 2014–2015 роках відбувається збільшення долі сільськогосподарських підприємств, які одержали прибуток; 2015р. характеризується значним зростом рентабельності, як усієї діяльності – до 30,5%, так і рентабельності операційної діяльності – до 43,1%.

Відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств відбувається завдяки капітальним інвестиціям, темп росту яких (2015 р. до 2013 р.) значно вище ніж в цілому по економіці країни – 145% порівнянні з 93,8% (табл. 4). Це підкреслюють активізацію відтворювальних процесів саме на підприємствах сільськогосподарської галузі.

Важливе значення для підвищення прибутковості та розширення своєї діяльності відіграє залучення прямих іноземних інвестицій в галузь сільського

господарства, що відкриває для фермерів доступ до ринків, у тому числі зовнішніх (табл. 5).

Таблиця 3

Фінансові результати діяльності підприємств галузі сільського господарства 2012-2015 рр. [9]

Рік	Чистий прибуток від операційної діяльності млн. грн.	Підприємства, які одержали чистий прибуток від операційної діяльності, млн. грн.		Рівень рентабельності, %	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	усієї діяльності	операційної діяльності
2012	26728,4	78,6	33716,7	16,2	22,5
2013	15806,0	80,2	26617,9	8,8	12,2
2014	21481,3	84,1	51982,4	9,3	21,4
2015	102279,0	88,9	127360,1	30,5	43,1

Таблиця 4

Обсяг капітальних інвестицій в галузь сільського господарства України [9]

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення, в абсолютних значеннях млрд. грн.				Темп росту, %			
					2013р. до 2012р.	2014р. до 2013р.	2015р. до 2014р.	2015р. до 2012р.	2013р. до 2012р.	2014р. до 2013р.	2015р. до 2014р.	2015р. до 2012р.
Галузь сільського господарства	19,09	18,64	18,39	27,08	-0,45	-0,25	8,69	7,99	97,6	98,6	147,3	145
Всього в економіку України	293,7	267,7	219,7	251,2	-26	-48	32	-43	91,1	82,1	114,3	93,8

Таблиця 5

Прямі іноземні інвестиції в економіці України для сільського, лісового та рибного господарства [9]

Показник	Роки, млн. дол. США				Відхилення, млн. дол. США			
	2013	2014	2015	2016	2014 р. до 2013 р.	2015 р. до 2014 р.	2016 р. до 2015 р.	2016 р. до 2013 р.
Прямі іноземні інвестиції	51705,3	53704,0	40725,4	36154,5	1998,7	-12978,6	- 4570,9	-15550,8

Можна констатувати значне зменшення прямих іноземних інвестицій, протягом з 2013р. до 2016р.: загальний їх обсяг скоротився на 15550,8 млн. грн., що, безперечно, є негативною тенденцією і серйозним негативним сигналом. Саме обсяг притоку іноземних інвестицій відображає дієвість ринкових перетворень в країні. Через несприятливі ринкові перетворення, така перспективна галузь, яка показує стабільне нарощування чистого прибутку, як сільськогосподарська, не стала непривабливою для іноземного інвестора. Але, треба зазначити, що 2016 рік продемонстрував зменшення спаду надходження інвестицій.

Необхідність нарощування прибутку підприємствами сільськогосподарській галузі набуває для

економіки країни стратегічне значення. Загальна динаміка фінансових результатів господарської діяльності сільськогосподарських підприємств з 2010 по 2014 роки (рис.1) констатує стабільне нарощування чистого доходу підприємств (крім 2013 р.) в порівнянні з незначним зростом чистого прибутку (у 2013 р. – збиток). Це підтверджує тенденцію постійного зростання витрат підприємств, які у структурі доходу займають достатньо високу питому вагу.

Індекс витрат на виробництво сільськогосподарської продукції за 2013-2015 роки становив 179,7% і формувався, в першу чергу, за рахунок збільшення вартості матеріальних ресурсів, запчастин до автомобілів та сільськогосподарських машин, девальвації гривні. [11]

Рис. 1. Динаміка фінансових результатів господарської діяльності сільськогосподарських підприємств [9]

Обсяг забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств на протязі 2012–2015 рр. демонструє стабільне зростання – на 874061,3 млн. грн. У 2015 р. спостерігається суттєвий приріст короткострокових та поточних зобов'язань у порівнянні з досить незначним приростом довгострокових зобов'язань, що не можна віднести до позитивної тенденції.

Аналіз динаміки і структури капіталу підприємств сільськогосподарської галузі, починаючи з 2014 р. демонструє переважання позикового та іншого залученого капіталу (табл. 6): до 59,9% у 2015 р.

Притягнення позикового та іншого залученого капіталу з метою збільшення бази фінансових ресурсів є нормальною ситуацією, яка дає змогу в

сучасних умовах господарювання ефективно функціонувати, розвиватися та виходити на зовнішні ринки з конкурентоспроможною продукцією. Але має суттєве значення, саме які види цих залучень превалюють у загальному їх обсязі.

Дані рис. 3 висвітлюють чітку тенденцію до значного зросту поточних зобов'язань у порівнянні з досить повільним зростом довгострокових зобов'язань. Це є негативною тенденцією, адже залучення саме довгострокових ресурсів, за умови ефективного їх використання, дозволяє досягнути значні позитивні економічні зсуви, у тому числі, у напрямку покращення фінансових результатів сільськогосподарських підприємств.

Рис. 2. Динаміка фінансових ресурсів підприємств галузі сільського господарства у 2012-2015 рр. [9]

Таблиця 6

Аналіз динаміки і структури капіталу підприємств сільськогосподарської галузі за 2012-2015 рр. (млн. грн.) [9]

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Темп росту, %			
					2013 р. до 2012р.	2014 р. до 2013р.	2015 р. до 2014р.	2015 р. до 2012р.
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>
Загальна вартість капіталу	276652	31309	390604	685844	113,2	124,8	175,6	248
Власний капітал	148148	156820	163932	275303	105,8	104,5	168	185,8

Продовження табл. 6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
У % до загальної суми	53,5	50	42	40,1	-	-	-	-
Позиковий та інший залучений капітал, млн. грн.	128504	156277	226675	410541	121,6	145	182	319,5
У % до загальної суми	46,5	50	58	59,9	-	-	-	-

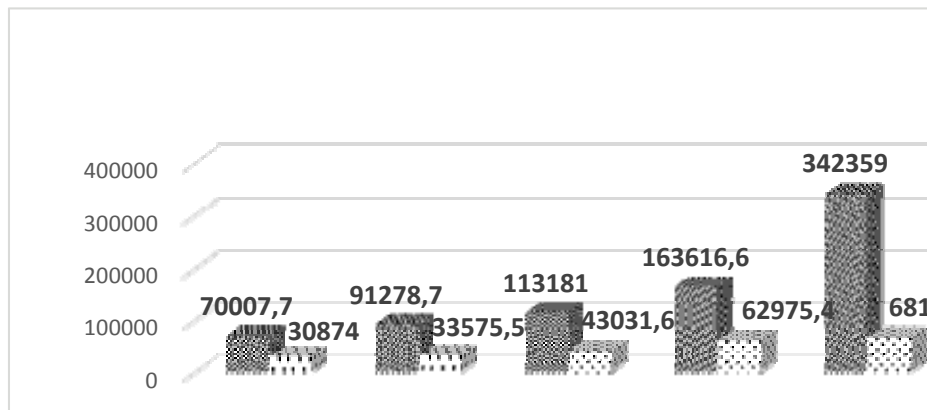

Рис 3. Динаміка обсягу і структури основних складових позикового капіталу сільськогосподарських підприємств України за 2011-2015 рр. [9]

Враховуючи ситуацію у банківській сфері країни, найближчим часом використання кредитних ресурсів для вітчизняних сільськогосподарських підприємств буде оставатися обмеженим. За різними оцінками, частка банківського кредитування займає менше 20% обігових коштів сільськогосподарської галузі, в той час, як у розвинутих країнах вона досягає 70%. Ставка за кредитами для сільського господарства перевищує середню відсоткову ставку за кредитами по економіці. Так, наприклад, на кінець лютого 2016 року вона складала 19,8%, а в середньому по економіці – 16,4%. [11].

Кількість сільськогосподарських підприємств, які залучили кредити за період 2012-2015 рр., починаючи з 2014р. має тенденцію до зменшення (табл.7).

Це пояснюється тим, що саме у цей період фіксується збільшення кількості підприємств, які одержували прибуток (див. табл. 2), і загальне покращення фінансового стану сільськогосподарських підприємств.

Темп росту загального обсягу залучених кредитів у 2015р. складає 121,8%. Але ж, як підкреслювалося

вище, це – короткострокові кредити для поточних операційних потреб діяльності підприємств сільськогосподарства (підготовка до посівної з закупкою палива, добрив, насіння, посадкового матеріалу, кормової бази тощо), а не довгострокові – на розвиток та придбання основних засобів.

Фактори, які впливають на прибуток сільськогосподарських підприємств традиційно поділяються на зовнішні та внутрішні. Зовнішні фактори не залежать від діяльності підприємства. Враховуючи специфіку галузі, природні умови вважаються найбільш впливовими із цієї групи факторів. Також до неї відносять вплив держави на встановлення податкових ставок та пільг, демографічна ситуація, ціни на виробничі ресурси, конкуренція, інфляція.

Внутрішні фактори впливу на прибуток підприємства – це фактори, які безпосередньо залежать від діяльності підприємства: обсяги виробництва та реалізації продукції, структура, собівартість та якість продукції, ціни та інше [11].

Таблиця 7

Залучення кредитів підприємствами АПК України у 2010-2015 рр. [9]

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Темп росту, %			
					2013 р. до 2012 р.	2014 р. до 2013 р.	2015 р. до 2014 р.	2015 р. до 2012 р.
Кількість підприємств АПК, які залучили кредити	2603	3142	2267	1914	120,7	72,2	84,4	73,5
Загальний обсяг залучених кредитів, млн. грн.	13500	16200	11000	13400	120	67,9	121,8	99

Враховуючи сучасну економічну ситуацію, на наш погляд, найбільшу увагу потребують дослідження зовнішніх факторів впливу на подальше збільшення прибутку сільськогосподарських підприємств.

На наш погляд, особливе місце на сучасному етапі розвитку економіки займає фактор міцної державної підтримки сільськогосподарських підприємств. Перш за все, це стосується бюджетного фінансування, яке спрямовується на гармонічний розвиток галузі. Державна підтримка – це, також: надання диференційних обсягів компенсацій відсоткових платежів за користування кредитними ресурсами банків, як державних, так і комерційних; застосування гнучкої системи пільг при оподаткуванні; широкого спектра фінансової підтримки при утраті сільськогосподарськими підприємствами платоспроможності.

Низький загальний обсяг державної підтримки сільського господарства в Україні порівняно з іншими країнами також підкреслює оцінка підтримки виробника, що проводиться Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР): в ЄС 21% валової сільськогосподарської продукції компенсується державою за рахунок різних програм державної підтримки, Туреччині – 23%, Канаді – 11%, США – 7%, в Україні – 1-1,5%. [8]

Дані таблиці 8 свідчать про значне скорочення обсягів коштів держави, спрямованих на підтримку сільськогосподарських підприємств: у порівнянні з 2012 роком у 2015 році абсолютне зменшення склало – 565122,6 млн. грн. (темп росту 17,5%). У суттєвому збільшенні обсягів державної підтримки полягає завдання, вирішення якого суттєво вплине на збільшення прибутків сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 8

Обсяги державної підтримки сільськогосподарських підприємств за 2012-2015 рр. [9]

Показник	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	Відхилення, %			
					2013 р. до 2012 р.	2014 р. до 2013 р.	2015 р. до 2014 р.	2015р. до 2012р.
Отримано коштів за рахунок бюджетних дотацій (млн. грн.)	685490	343806,8	176587,1	120367,4	50,1	51,4	68,2	17,5

На подальший ефективний розвиток підприємств сільськогосподарської галузі, поліпшення його фінансового стану впливає можливість використання ними лізингу – джерела кредитування капіталовкладень.

До 2013 р. відбувалося поліпшення основних фінансових показників компаній, що надають послуги фінансового лізингу. Починаючи з 2014 р. ці показники у динаміці мають негативну тенденцію. Так, майже у тричі у 2015 р. в порівнянні з 2013 р. зменшилася кількість договорів фінансового лізингу терміном від п'яти до десяти років, збільшилась частка короткострокових договорів до п'яти років, яка у 2015 р. становила – 72,4 % від загальної кількості договорів. На 40,9 % у 2015 р. проти 2014 р. зменшилась вартість фінансових договорів лізингу у сільському господарстві. За період з 2011–2015 рр. суттєві зміни відбулися у джерелах фінансування лізингових операцій, так, якщо у 2012 р. позикові кошти становили майже 90,0 % від загальної суми джерел фінансування, то у 2015 р. – 10,6 %, а головним джерелом фінансування стали власні кошти лізингоотримувачів [12].

Галузь сільського господарства потребує постійної підтримки з боку держави, одним зі способів такої підтримки є надання лізингу на пільгових умовах. Для сільськогосподарських товаровиробників застосування фінансового лізингу дає можливість придбати техніку, вартість якої значно перевищує фінансові можливості підприємств.

Серед основних факторів подальшого зростання прибутку сільськогосподарського підприємства

необхідно виділити внутрішній фактор впливу – зменшення собівартості продукції.

Зниження собівартості продукції сільськогосподарського виробництва можливе за рахунок [13]:

– підвищення технологічного рівня виробництва (удосконалення техніки, технології, механізації, автоматизація виробничих процесів, використання нових, більш продуктивних сортів сільськогосподарських культур і порід тварин);

– удосконалення організації виробництва та праці (розвиток спеціалізації виробництва, удосконалення організації праці);

– зміна структури та обсягу продукції;

– покращення використання природних ресурсів, застосування більш доступних якісних матеріалів, використання безвідходних технологій виробництва.

ВИСНОВКИ

До основного фактору подальшого росту прибутку сільськогосподарських підприємств, перш за все, необхідно віднести зовнішній фактор впливу – міцну державну підтримку, яка у теперішній час є недостатньою та її обсяги демонструють значне падіння. Це є недопустимим, враховуючи роль і місце сільськогосподарських підприємств у розвитку економіки країни у сучасних умовах господарювання.

До державній підтримки, насамперед, відноситься бюджетне фінансування, яке спрямовується на гармонічний розвиток галузі. А також: надання диференційних обсягів компенсацій відсоткових платежів за користування кредитними ресурсами банків, як державних, так і комерційних; застосування гнучкої системи пільг при оподаткуванні; широкого спектра

фінансової підтримки при втраті сільськогосподарськими підприємствами платоспроможності.

Цей фактор впливу на збільшення прибутків сільськогосподарських підприємств напряму стосується також і:

- можливості застосування підприємством доступних довгострокових фінансових ресурсів;
- удосконалення інвестиційного середовища підприємства,
- поширення використання лізингових угод, у тому числі на пільгових умовах, з метою відновлення технічної бази підприємства, а також, впровадження перспективних агротехнологій для подальшого розвитку.

Серед внутрішніх факторів впливу на подальше збільшення прибутків сільськогосподарських підприємств, до основного фактору впливу необхідно віднести фактор зменшення собівартості продукції, але його вплив необхідно враховувати через вплив вищезазначеного основного зовнішнього фактору.

Список використаних джерел

1. Прибуток як інтегральний показник господарської діяльності підприємства / Л.О. Чорна. // Ефективна економіка. – 2013. – №1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_60.
2. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства Навч. посіб. – 2-ге видання. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
3. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. – 3-тє вид., випр. і доп. Рекомендовано МОН / Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. – К., 2008. – 483 с.
4. Андрійчук В.Г. Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
5. Крисальний О.В. Формування системи державної підтримки розвитку агропромислового виробництва в Україні // Економіка АПК. – 1998. – № 7. – С. 9.
6. Фінансовий стан агропромислового виробництва в Україні та шляхи його удосконалення [Текст] / Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 14-18.
7. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посіб. / Л.А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2004. – 365 с.
8. Нова державна підтримка агропромислового комплексу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/blog/nova-derzhavna-pidtrymka-agropromyslovogo-kompleksu-shlyah-v-nikudy>
9. Розроблено авторами за даними Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Романова Т.В., Даровський Є.О. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах // Ефективна економіка. – 2015. – №4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976>
12. Аналіз лізингу як інструменту відновлення технічного потенціалу АПК регіонів – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2016/13.pdf
13. Биба В.В. Чинники, що впливають на прибуток сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах / В.В. Биба, М.В. Ковалець // Ефективна економіка. – 2016. – №5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4960>